

KULAUTUVA: KURORTAS PRIE UPĖS

Atstumas: **6.7 km**

Trukmė: **2 val 37 min**

„Šioje didelio gamtos grožio ir sveikatingumo vasarvietėje norisi viešėti ne kelias valandas, bet kelis mėnesius. Esamos vietos visos perpildytos. Vasarotojai kasdien linksmynasi koncertais, gali kada panorėti aplankyti tvenkinyje gulbes su penkiais jaunikliais, gali per dieną nemokamai žaisti krepšinį, tenisą, kroatų, vakarais nueiti į kino teatrą, kuris veikia kasdien ir rodo Kaune geriausias statomas filmas, gali...

„Šioje didelio gamtos grožio ir sveikatingumo vasarvietėje norisi viešėti ne kelias valandas, bet kelis mėnesius. Esamos vietos visos perpildytos. Vasarotojai kasdien linksminasi koncertais, gali kada panorėti aplankyti tvenkinyje gulbes su penkiais jaunikliais, gali per dieną nemokamai žaisti krepšinį, tenisą, kroatą, vakarais nueiti į kino teatrą, kuris veikia kasdien ir rodo Kaune geriausias statomas filmas, gali būti pavyzdinčiai aptarnautas „Vitos“ restorane ir nesijausi esąs pinigiskai nuskriaustas.“ – taip žaismingai Kulautuvą 1939 metais pristatė „Lietuvos aidas“.

O kaip šį miestelį, tarpukariu tapusį vienu žymiausių pakaunės kurortų, pamena jame gyvenę žmonės? Kaip kerinti Kulautuvos gamta – Nemuno pakrantės ir miškingi arealai, įtakoję čia atvykstančiųjų pasimėgauti kurorto malonumais poilsio kokybę? Kokius kasdienybės pasakojimus ir istorinius sluoksnius slepia pirmaisiais XX amžiaus dešimtmečiais miestelyje pradėjusi formuotis savita laisvalaikio infrastruktūra? Kokius per amžių besikeičiančios vietos ženklus galime atpažinti Kulautuvoje dabar? Tikriausiai, tai vieni svarbiausių klausimų, kylančių siekyje atsakyti – kokia Kulautuva yra šiandien ir kokie esame mes.

Maršrute, skirtame įženklinti vietos atmintį, herojais tapo dabartiniai kulautuviečiai – čia gimę, augę ir atvykę gyventi iš kitų kraštų. Miestelio bendruomenė, atvėrusi savo šeimų fotografijų archyvus ir pasidalinusi asmeniniais pasakojimais, fizinei aplinkai suteikė emocinį kontekstą. Kitaip tariant, pastatai, gatvės, kiemai, paminklai, parkai... tapo vietomis, turinčiomis dvasią ir turinį. Tikriausiai, tik su didžiausia ir giliausia atmintimi susijusias norėsime saugoti ir puoselėti, o kurdami kažką naujo – būsimie jautrūs per amžių susikolsčiusiam kultūriniam kontekstui.

Maršrutas yra parodos „Istorinė Kulautuvos atmintis: kurortas prie upės“ dalis.

Parodos kuratorė - *Viltė Migonytė-Petrulienė*

Ypatinga padėka - *Kulautuvos istorinės atminties sergėtojui ir puoselėtojui Algirdui Marazui.*

Maršrutui istorinę medžiagą surinko: *Viltė Migonytė-Petrulienė, Algirdas Marazas, Agnė Bandziavičiūtė.*

Lietuvos kultūros taryba

EN

Kauno rajono savivaldybės Kulautuvos seniūnija

Parodos leidinį galite atsisiųsti paspaudę [šią nuorodą](#).

1 JONO PETRAUSKO NAMAS

Aldona: „Gyvenu Kulautuvoj visą gyvenimą, užaugau šalia esančiame mediniame name, kurį statė mano tėtis, Jonas Petrauskas su seneliu. Man jis buvo pats gražiausias kurorte. Puošti ir langai, ir langinės, veranda.

Čia atvažiuodavo ilsėtis daug žmonių iš Kauno, nemažai medikų. Visos draugės mano atvykdavo. Viena iš jų – tik sukneles vilkėdavo, mes stebėdavomės, kam čia jų reikia... Atvažiuodavo ir žydai. Tėtis mano labai juos mėgo, nes labai mums padėjo. Mano visi broliai mokėsi, vienas mediciną, kitas architektūrą, du inžineriją, o sesuo farmaciją... Reikėjo sumokėti jiems už mokslus ir visada paskolindavo pinigų, niekas kitas taip neskolindavo. Sakydavo tėtis, kad kai mirsiu, norėčiau būti su žydais.

Labai gerą vaikystę turėjau čia. Vykdamo parke gegužinės, pardavinėjo saldinius „bumbuliukus“ su dovanėlėmis vidury, Tamšės kepyklėlėje pirkom ir riestainius. Iš to daugelis vietinių ir pragyvendavo, viską parduodavo, ką užaugindavo savo ūkiuose, ar vištelę, ar

nuomodavom vasarotojams, vadinom ją seklyčia."

2 VILA „GIEDRĖ“

Algirdas: *„Tai Taupomųjų kasų direktoriaus Antano Vaitkevičiaus vila, pastatyta 1935 metais. Kadangi pastatas 1949 metais buvo nacionalizuotas, vila išskaidyta į butus. Jos pirmame aukšte nuo 1951 metų gyveno ir Tuberkuliozės sanatorijos vyriausias gydytojas Kazimieras Gurauskas, greta buvusio sanatorijos svečių kambario tikrintojams iš Vilniaus ir iš Maskvos.“*

3 LAZARIO ČERNO VASARNAMIS

prašydavo nupirkti statybinių medžiagų. Su visa šeima gyvenom atskirai įrengtuose kambariuose pusrūsyje. Kada buvau vaikas, kartą L. Černas davė man pinigų, kad jam nupirkčiau cigarečių pavadinimu „Sofa“. Mėginau prisiminti tą žodį, bet atėjęs į parduotuvę nupirkau „Kir“, prastesnių cigarečių, kurias rūkė mano tėvukas. Laimei, nepyko Černas. Deja, nespėjo jis pabėgti, po karo išvežė jį rusai, nesugrįžo į Kulautuvą."

Danguolė (g. 1934 m.): *„Po karo dirbau Respublikinėje suaugusiųjų tuberkuliozės sanatorijoje. Žiemą uždarydavo kelis skyrius, mažiau tuberkulioze sergančių ligonių būdavo. Sukraudavom į sunkvežimius patalynę ir veždavom dainuodamos į ketvirtą, penktą skyrius. Pavasarį vėl atidarydavo tas sanatorijų dalis. Dirbau įvairiuose skriuose. Pamenu, kad dešimtojo rūsyje įrengė baseiną. Dabar ten yra kardiologijos klinika. Gydymas buvo labai ilgas, ligoniai vaikščiodavo po pušyną. Laba gražiomis gėlėmis buvo apsodinti dar tuo metu nedideli akacijų medeliai – žydėjo nasturtos..."*

4 AKACIJŲ ALĖJA

Albina (g. 1936 m.): *„Mano tėvelis Kazimieras Sutkus (vėliau Sutkevičius) į Kulautuvą atsikėlė gyventi iš Ručkūnų kaimo. Tarnavo Ulonų pulke, gerai valdė žirgą, buvo geras dainininkas. Atvykęs nusipirko sklypą ir įsikūrė. 1932 metais pasistatė namelį. Kulautuvoje pastatė ir daugiau sodybų, turėjo tokį verslą. Jis buvo stalius, bet jam labai patiko ir sekėsi statyti medinius namus. Vienas vasarnamis iki šių dienų išlikęs, adresas Lelijų gatvė 1. Žydams labai patiko ta vieta, pušynas gražus, ant kalnelio. Vis reikėdavo statyti, nes beveik kiekvieną pavasarį čia būdavo potvyniai, plaukdavom su valtelėmis čia. Nemunas mums*

Mykolas (g. 1952 m.): „Kaip mini to meto laikraščiai Kulautuvos gatvių ilgis siekė – 12 km. Pagrindinė Kulautuvos miestelio gatvė yra vadinama Akacijų alėja. Tačiau šitaip ji vadinama nuo 1945 metų. Pats pirmasis ir seniausias šios gatvės pavadinimas, kuris buvo tarpukariu tai – A. Smetonos alėja. Šitaip šią gatvę pradėjo vadinti 1933 metais. Ji buvo taip pavadinta minint Smetonos 60-ies metų jubiliejų. Ši gatvė buvo pavadinta jo garbei.

A. Smetonos alėja buvo apsodinta akacijomis. Tuo metu buvo norėta, jog ši gatvė primintų Kauno Laisvės alėją.

Tarpukariu šioje gatvėje buvo rengiamos didžiausios šventės. Per ją žygiuodavo paradai. Akacijų alėja buvo pagrindinė ir svarbiausia miestelio gatvė ir kaip teigia miestelio žmonės - viena gražiausių Lietuvos gatvių."

5 VILA „VITA“

Aldona: Vila „Vita“ buvo prabangi tuo metu. Viena pirmųjų su išesfaltuotu šaligatviu, vaikams tai buvo stebuklas. Prie jos įrengta aikštelė. Žaisdavo vasarotojai kamuoliu. Pamenu, mes nešdavome į vilą Ramonui Polovinskui parduoti pieną. Pas jį susirinkdavo labai daug svečių, tikriausiai, juos ir vaišindavo. Leisdavo Polovinskas svečiams naudotis savo ledaine, kad produktai nesugestų, už mokesį, žinoma. Dar dabar išlikęs pastatas. Gilias duobes ten iškasdavo ir žiemą iš tvenkinio ledus sunešdavo, neištirpdavo ir per vasarą. Prieš karą

Mečilsovas (g. 1923 m.): „Aš dar kai jaunas buvau, tai dažnai čia pas mus gaisrai kildavo Kulautuvoj. Degdavo dažnai tos bakūžės, o žiūrėk po kiek laiko ir pradeda naują vasarnamį statyti žydai. Kų dabar žinai, gal ir patys gaisrus sukeldavo, kad galėtų nupirkt žemę ir vasarnamius statyti.“

Vieni Kulautuvoj savo vasarnamius turėdavo, kiti iš žydų nuomodavosi, o kiti toj viloj „Vitoj“ gyvendavo. Ale ten tai jau labai turtingi žmonės apsistodavo. Vilą „Vitą“ tau jau visi žinojo. Stovėjo visi vasarnamiai tai daugiausia Kulautuvos centre. Yra jų išlikę ir dabar. Vieni tai jau tokie aptvarkyti, ale kiti tai visai apleisti. Seniau tai jie labai jau gražūs buvo. Aplinka tokia labai tvarkinga, sutvarkyta. Nu tokie jau didingi buvo.“

Balys (g. 1920): „Buvo tokia vila „Vita“. Nu tai jau pati žinomiausia buvo. Būdavo savaitgaliais tai su mašinom suvažiuoja ponai visokie iš Kauno. Pilna jų būdavo. Būdavo, kad net apie trisdešimt mašinų suvažiuodavo. Karininkai, valdžios žmonės, nu, kaip dabar sako „grietinėle“.

Albina (g. 1936 m.): „Kulautuvoje grodavo karininkų orkestras prie įspūdingos vilos „Vita“. Man ji buvo pati gražiausia čia. Prie pastato buvo fontanas ir teniso aikštelė. Vilos teritorijoje buvo aptvaras, jame lakstė stirnytė.“

Zigmas (g. 1923 m.): „Atvažiuodavo valdininkai, ponai visokie. Pliažė buvo jų pilna, parke daug būdavo, po to į bufetą eidavo, Kondrotienės vilą „Vita“.“

biblioteka, lošimams ir kitokioms nedidelių ratelių pramogoms kambariai, dvi verandos, atskiros kirpyklos moterims ir vyrams, vonios, dušai, šiltas ir karštas vanduo, sodelyje teniso ir kitokių žaidimų aikštelės, fontanas ir kita. Šis vasarnamis pritaikytas gyventi vasarą ir žiemą, nes rūsyje įrengta katilinė, anglinė. Elektrą tiekė kurorto elektros stotis.

Prieš karą ir po jo jame buvo įsikūrę Kulautuvos poilsio namai, nuo 1949 metų birželio 1 dienos – vienas iš naujos Tuberkuliozės sanatorijos skyrių, nepriklausomybės metais – seniūnija ir biblioteka. "

7 FUGELEVIČIŲ ŠEIMA

Rozian Bagrianskytė-Zerner: „Prisimenu Lidijos Fugelevičiūtės rūpestingumą, kurį ji dalijo visiems ją aplankiusiems: ar tai būtų žydas, ar kurčnebilys, ar rusas, ar vokiečiai. Kupina meilės ir orumo, ji rizikavo savo gyvybe dėl jų. Tai buvo nepaprasta moteris, gyvenusi neįprastais laikais, sugebėjusi įveikti siaubą ir sukurti gerumo ir užuojautos erdvę. Aš klausydavausi jos grojant pianinu, mokydavausi šokti ir visada žinodavau, kad ji mane apkabins ir pabučiuos. Mūsų santykiai buvo ypatingai šilti. Dabar aš suprantu, kaip ji rizikavo, ir suvokių jos tikėjimo jėgą. Ilgą laiką to nesugebėjau suvokti“.

Fruma Vitkinaitė-Kučinskienė: „...Tą vasarą teta Lyda taip ir maitino visus. Ant stalo būdavo garuojančios bulvės su krapais prie rauginto pieno. Teta Lyda turėjo elektrinę centrifugą, gamino sūrius, laikė vištas, kepė duoną ant kopūstų lapų... O buvo visko: pieno, grietinėlės, šviežio medaus, kiaušinių...“

Jegorova), Nadiežda Lukašova su dukterimis Ariadna ir Elena, Nebyliukas (Vytautas Jagminas), Kolenka (Mošė Laferis), senutė Elizavieta. Kieme prie klojimo gyveno Lepetiucha su slepiamu Aliošenska ir atskirame name Šatunova su vaikais ir savo motina. Lida per vasarą maitino 20 žmonių. Slėpė žydus, statydama save į didelį pavojų, nes kaimynystėje gyveno įvairiai nusiteikę žmonės...“.

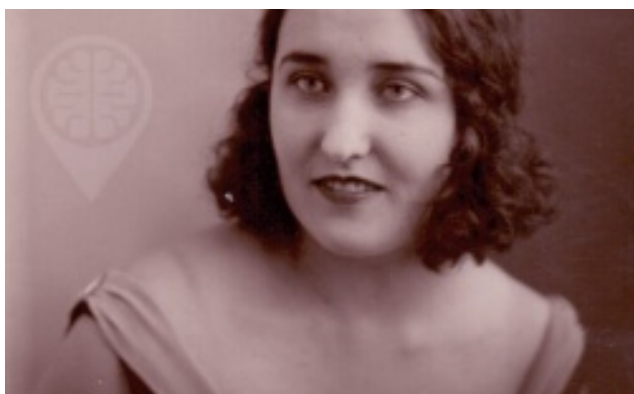
Leonardas Žostautas: „Lidija laikė kelias karves, samdė mergas ir bernus. Pieną tiekdamo savo pensiono gyventojams. Kulautuvoje turėjo vieną pensoną su lauko kavine kurorto vakarinėje dalyje, ties buvusiais žydų seminaristų poilsio namais. Kavinė buvo atokiau pensiono lygiagrečiai su Kranto gatve. Kol nebuvo pastatyta sinagoga, atviroje kavinėje rinkdavosi žydai pamaldoms. Už pensiono Nemuno pusėje buvusi kroketo aikštelė“.

Algirdas: „Fugalevičiai – paskutiniai Kulautuvos dvaro savininkai, šį 130 hektarų dvarą perpirko 1886 metais iš Jono Šarakausko. Teodosijus nuo 1875 metų dirbo Kauno gubernijos matininku, turėjo namus Kauno mieste, ties dabartine „Saulės“ gimnazija. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Kulautuvos dvare turėjo net 21 vasarnamį, kurie per karą buvo sudeginti, sugriauti ir kitaip sunaikinti. Mažiau nukentėjo tik du vasarnamiai. Kilus Pirmajam pasauliniam karui jie persikėlė gyventi į savo dvarą prie Minsko. Su jais išvyko ir penkios dukros: Liubovė, Lidija, Liudmila, Olga ir Natalija. Šeši sūnūs pasiliko Lietuvoje. Kulautuvoje gimė tik vienas sūnus – Sergejus, visi kiti dešimt vaikų gimė Kaune. Lidija Fugalevičiūtė-Stauskienė į Kulautuvą sugrįžo 1921 metais, apsigyveno viename iš išlikusių gerenės būklės vasarnamių Kranto gatvėje, kur vėliau atidarė pensiją. Po tėvų mirties, pagal 1922 metų žemės reformos apkarpytą dvarą iki 80 hektarų 1926 metais paveldėjo Lidija, Liudmila, šeimininkų vadinta Tamara ir Sergejus. Pastarasis gyveno prie Tamaros kalno šeimos vasarnamyje iki 1941 metų, dirbo matininku. Vengdamas tremties, pasitraukė į Vakarus. Konstantinas buvo Rusijos karo aviacijos žvalgu. Grįžęs į Lietuvą, jis tapo vienu nepriklausomos Lietuvos aviacijos kurėju, pirmuoju Aviacijos mokyklos tėvų namuose Kaune viršininku, dalyvavo kautynėse su bolševikais, žvalgė ir iš lėktuvo apšaudė bei bombardavo jų pozicijas, buvo sunkiai sužeistas, pripažintas netinkamu karinei tarnybai. Patyręs gilią dvasinę krizę 1919 metais pasitraukė iš gyvenimo. Kiti sūnūs po karo išsibarstė po Rusiją.

Lidija 1932 metais ėmėsi statyti trobą bei kitus sodybos statinius dvaro žemėje už Klevinės upelio. Ji per Antrąjį Pasaulinį karą savo sodyboje slėpė 15 tautybės asmenų, dauguma jų - žydų vaikai. Net 14 žydų išgelbėjo nuo mirties ir jos sesuo Natalija, gyvenusi Kaune, tėvų namuose. Tačiau tai neišgelbėjo Lidijos ir jos sesers Liudmilos (Tamaros) nuo tremties. Jos apdovanotos Žuvančiųjų gelbėjimo kryžiais bei joms suteikti Pasaulio tautų teisuolių vardai

Kulautuvos bendruomenei."

8 „GULBIŲ EŽERAS“

Albina (g. 1936 m.): „Pamenu grojant orkestrą prie Marijos skulptūros, netoli kurorto tvenkinio. Išsilmės niekada neapsieidavo be muzikos. Toje vietoje mesėjome pirmą komunią, didžiausias būrys vaikų.“

Zigmas (g. 1923 m.): „Viskas buvo prižiūrėta. O ką jau kalbėti apie Mergelės statulą. Tokia tada ji graži buvo. Gulbės tada plaukiojo labai gražios. Na ir turtuolių vilos buvo jau labai žmonėms įdomios.“

gulbės plaukiojo, nu graži aplinka buvo tokia, kaip koks parkas."

Mykolas (g. 1952 m.): „Vienas iš pačių įdomiausių ir daugiausiai patraukiančių dėmesį objektų Kulautuvoje yra Švč. Mergelės Marijos skulptūra, kuri stovi Kulautuvos centre. Ši skulptūra šalia tvenkinio. Ji buvo sukurta įžymaus skulptoriaus Stasio Stanišausko. Sukurta 1934 metais vykusioms prezidento Antano Smetonos 60-ųjų metų paminėjimo iškilinėms. Šis paminklas 1934 metais rugsėjo 8 dieną buvo iškilmingai atidengtas. Skulptūrą puošia užrašas: „LX Tautos Vado Antano Smetonos Sukakčiai Paminėti 1874 – 1934“.

Skulptorius Stasys Stanišauskas gimė 1899 metais lapkričio 20 dieną, Semeliškių valsčiuje, Budžiulių kaime. Jis studijavo Krokuvos dailės akademijoje. Apskritai apie šį skulptorių nėra žinoma labai daug. Tačiau jis yra sukūręs nemažai įvairių paminklų, tokių, kaip: „Žuvome dėl tėvynės“ – Kauno parapijos - senosiose kapinėse (žmonių kitaip dar vainamas Ramybės parkas); paminklinė statula žuvusiems Lietuvos kariams Šančių karių kapinėse ir taip pat Latvijoje esantis paminklas Visiems už Lietuvos ribų žuvusiems Lietuvos kariams“. Jis mirė 1941 metais sausio mėnesį. Tačiau svarbu tai, jog šio paminklo autorius buvo ilgai nežinomas.

Švč. Mergelės Marijos skulptūros iškilinėse dalyvavo daug žmonių. Kaip teigia laikraštis „Savivaldybė“ 1934 metų Nr.9: „Kulautuvon prisirinko apie 3000 žmonių, tarp kurių buvo ir vasarotojai, vasarnamių savininkai ir ūkininkai“. Šiame straipsnyje pateikiama nemažai duomenų apie šios šventės eigą ir vykusias iškilmes. Rasti žmonių, kurie prisimintų šios skulptūros atidarymo iškilmes nepavyko. Tik vienas kitas žmogus minėjo, jog šios iškilinės buvo vienos iš didžiausių ir tuo metu Kulautuvoje buvo susirinkę labai daug žymių ir įtakingų to meto žmonių.

Svarbu paminėti, tai, jog tarpukariu šiame tvenkinyje plaukiojo dvi gulbės, kurios tuo metu buvo laikomos miestelio puošmena ir pasididžiavimu, jos sutraukdavo nemažai smalsuolių, kurie jomis žavėdavosi. Apie tai kalbama 1934 metų Nr. 10 laikraštyje „Rytas“.

9

TUBERKULIOZĖS SANATORIJOS KLUBAS-VALGYKLA

Algirdas: „Pradžioje Tuberkuliozės sanatorijos salė buvo įrengta Elžbietos Polovinskienės vilos „Vita“ buvusioje kavinėje. Čia vyko susirinkimai, paskaitos, koncertai, rodytas kinas. Joje dainavo Operos ir baleto teatro dainininkės Elena Čiudakova ir Jadvyga Petraškevičiūtė, baritonas Romanas Marijošius, Kauno mizikinio teatro solistas Leonas Stanevičius, tenoras Kazys Mikalauskas, baritonai Vytautas Blažys ir Vytautas Rimkevičius, grojo akordeonistas Algirdas Ločeris. Šia sale daugelį metų naudojosi ir vietos gyventojai. Tačiau mažytėje salėje jau nebetilpdavo visi ligoniai, kurių skaičius vis didėjo. Netgi buvo draudžiama vaikams žiūrėti kiną pro sales langus.

1960 metų liepą visų dideliui džiugesiui atidarytas naujas, modernus trijų aukštų pastatas, kuriame įsikūrė biblioteka, skaitykla, antrame aukšte valgykla, o trečiame - didelė 250 vietų salė su scena, joje rodytas stacionarinis kinas. Čia vaidino Panevėžio, Klaipėdos, Šiaulių, Kauno dramos teatrai, koncertavo profesionalūs ir saviveikliniai meno kolektyvai, vyko šokiai kiti renginiai. Kažkas iš vietinių gyventojų juokais šiuos rūmus pavadino „namu-kombainu“. Šių rūmų siela laikytas kultūrinio masinio darbo vadovas, šio darbo veteranas Vaclovas Ramoška."

bažnyčios. Ten vydavo vakarais šokiai, rodydavo kiną po arviru dangumi, eidavau ir aš žiūrėti."

10

ARBATINĖ

Algirdas: „Kulautuvoje dar 1951 metais nebuvo valgyklos. Nereguliariai veikė tik bufetas. Gyventojai ir sanatorijos liginiai bei darbuotojai nuolat kritikavo užkandinės darbą, kurioje net vasaromis nebuvo agurkų, pomidorų ir kitų daržovių bei vaisvandenių, sulčių, mineralinio vandens, taip reikalingo ligoniams. Mažytėje universalinėje krautuvėje visuomet trūkdavo būtiniausių maisto produktų, žibalo. Duonos, miltų, makaronų, kruopų, cukraus, druskos, riebalų žmonės vykdavo pirkti į Kauną. Tik 1958 metų rudenį atidaryta arbatinė buvusiam Iciko Judelevičiaus ir Izraelio Pomuso vasarnamyje, Akacijų alėjoje. Čia kurį laiką buvo universalinė parduotuvė, bufetas.

Arbatinėje 1958 metais atliktas remontas, pastatyti nauji baldai, įrengtas vietinis vandentiekis. Čia jau buvo įvairių šaltų ir karštų užkandžių. Tačiau netrukus joje rasta net supelijusių cigarečių ir papirosų, dažnai trūko alaus, limonado, dešros užkandžiams. Buvo net uždrausta prekiauti degtine. „Kitą rudenį arbatinės darbuotojos kritikuotos už tai, kad valgiaraštyje tebuvo vienintelė sriuba – barščiai: tekdavo valgyti ir vakarykščius, o gal ir užvakarykščius, pašildytus. Nuolatiniais lankytojams jau buvo įgrįsę tokie pat barščiai šiandien, vakar ir užvakar, kotletas šiandien, kotletas vakar, kotletas užvakar, kotletas visą pereinamą savaitę. O trečias, kaip taisyklė, kisielius ar kompotas." - vaizdingai rašė to meto rajoninis laikraštis „Socialistiniu keliu“.

Pradžioje sumanyta buvusią arbatinę pavadinti „Lietuviška svetaine“, tačiau po remonto ji pavadinama „Svetaine“. Įstaiga tapo labai populiari, nes čia gaminti pusfabrikačiai, konditerijos gaminiai rajono viešojo maitinimo įstaigoms, parduotuvėms. Tokia valgykla buvusi labai reikalinga, nes Kulautuvoje kas du metai vyko rajono dainų ir šokių šventės, daugybė kitų rajoninių bei respublikinių renginių, vasaromis stovyklavo vaikai, juos lankydavo tėvai iš aplinkinių rajonų."

11 KRANTO GATVĖ

Albina (g. 1936 m.): „Užsiimdavo čia žydai prekyba. Kranto gatvėje buvo vien žydų medinės krautuvėlės. Stovėjo ir Tamšės duonos kepykla. Šviežias bandeles pirkdavo poilsiautojai, o po pietų, kada kepiniai atpigdavo – mamelė atnešdavo prijuostėje. Bandeles mirkydavom piene ir į orkaitę. Labai skaniai valgydavom.“

Kulautuvoj buvo ir nedidelis ledų kioskelis parko pakraštyje, Cvirkos gatvėje. Prekiavo moteris baltu chalatu. Ledai nuostabūs, nedideliame vafliniame indelyje skirtingų skonių ir spalvų burbuliukai. Kioskas labai gražus, apvalus ir vertikalčiai medžiu apkaltas. Vaikai leduose visada rasdavo kokį nors suvenyrą, pavyzdžiui, žiedelį. Labai supykdavau, net cypdavau, jei suvalgius ledus nerasdavau siurprizo. Galvodavau, kad žydukam atiteko. Jie labai išlepinti buvo. Pamenu vieną žydaitę vardu Zisala. Labai liekna ir smulki mergaitė, mėgo sukti lanką. Mums vaikams atrodė, kad ji šoka. Buvo labai smagu leisti laiką kartu su žydų vaikais."

Laima: „Potvynis daug namų nunešė... Pasiekė ir mūsų namus Kranto gatvėje. Joje važinėjo autobusai. Atsimenu ir aš 1958 metų potvynį. Mama išėjo į laidotuvės ir labai staigiai

12 VILA „VAIDILUTĖ“

Algirdas: „Kulautuvoje 1949 metų rudenį atidaryta Lietuvos geležinkelio gydymo ir sanitarijos tarnybos vaikų tuberkuliozės sanatorija, kuri 1956 metais reorganizuota į respublikinę Kulautuvos vaikų tuberkuliozės sanatoriją „Kregždutė“. Sanatorijai priskirti netoli viena kito stovėjusi vila „Vaidilutė“, du vilos „Dora“ bei du Prano Buloto ir vienas dviejų aukštų Jokimo Šneiderio vasarnamiai.“

Janina: „Esu suvalkietė. Kaip mamytė, buvau siuvėja Kaune, dirbau fabrike „Dobilas“, nors svajočiau būti mokytoja, labai gerai mokiausi, vis išrinkdavo klasės seniūne. Vėliau atvažiavau į gyventi Kulautuvą, apie 1950 metus ir sukūriau šeimą. Įsidarbinau neilgam sesute-šeimininke į tuberkuliozės sanatoriją „Kregždutė“, kuri buvo skirta geležinkeliečių vaikams gydyti. Vėliau dirbau sanatorijos skalbykloje ir rentgene. Pamenu, kad čia vasarą dar atvažiudavo nemažai žydų, nuomodavosi pas ūkininkus „dačius“ – neapšildomus vasarnamius. Moterys labai puošniai rengdavosi, visada ryškiai raudonai dažydavosi lūpas. Dukra mažytė nešdavo į turgų jiems vištas parduoti. Žydės papūsdavo į pauodegi, matydavo, kad riebios, geros vištelės ir pirkdavo. Jie daugiau jokios kitos mėsos nevalgydavo.“

Po karo, apie 1960 metus žydai jau neatvažiudavo. Kulautuva tapo labai sunkios būklės ligonių, sergančių atvira tuberkulioze, kurortu. Laimei neužsikrėčiau.

taip čia ir šeimas sukūrė. Labai ilgą laiką jie buvo gydomi sanatorijoje. Su pižamomis visur vaikščiodavo ir nešiodavosi spjaudykles, puodukus užsukamus tokius, kad džiova neužkrėstų aplinkinių. Žmonės nuomodavo lignoniams savo kambarius, jei žmona ar vyras atvažiuodavo. Pamenu ir aš vasarinėje esu nuomavusi, vienas rublis už parą. Leisdavau tik tuo atveju, jeigu sutuoktiniai. Buvo labai daug dramų čia... Tikras kurortas, geras oras, kokybiškas maistas. Pavakariams sausainių gaudavo, valgė geras silkes ir kitus kokybiškus produktus."

Albina (g. 1936 m.): „Kulautuvoje daug vilų buvo, daug neišliko. Dar pamenu ir vilas „Vaidilutė“, „Dora“, „Giedrė“, „Irena“, „Žibutė“.

Labai gerai prisimenu, kada čia buvo internuoti lenkų kariškiai, kurie tuo metu gyveno dviejuose Bulotams priklausiuose vasarnamiuose. Jie labai manęs prašydavo, kad ateičiau vakarais jiems padainuoti. Aš nuėjusi jiems ir eilėraščius sakydavau. Po vakarienės visi susirinkdavo, pastatydavo mane ant stalo ar ant kėdės ir klausydavo. Labai mums padėjo jie. Kada eidavau namo, man į paltuką pridėdavo visokiausių šokoladų, cukraus gabaliukų, druskos, duonos kepaliukų. Motinėlė ateidavo manęs pasitikti, vos parnešdavau visas gėrybes. Pamenu, kai juos išvežė, vienas karininkas apsikabinęs tiek verkė, tiek jam buvo gaila atsisveikinti. Tikriausiai, savo dukrelę kur palikęs buvo."

Lina (g. 1948 m.): „Po karo Kulautuvos tuberkuliozės sanatoriją sudarė keli korpusai. Vienas iš jų buvo skirtas suaugusiųjų gydymui. Kitame -veikė vaikų tuberkuliozės sanatorija „Kregždutė“, taip pat internatas, kuriame gyveno sergantys vaikai.

Aš dirbau „Kregždutėje“, vaikų sanatorijoje. Pas mus buvo berods septynios klasės. Vaikai suskirstyti nuo pirmos iki penktos klasės. Kiekvienoje klasėje - po penkiolika vaikų. Mokytojos juos mokino o mes rūpinomės gydymu.

Darbo buvo daug. Vaikai sanatorijoje praleisdavo nemažai laiko. Ir susibendraudavome su jais. Dirbti man buvo tikrai smagu ir linksma."

Janina (g. 1949): „Aš Kulautuvos vaikų tuberkuliozinėje sanatorijoje dirbau nuo 1975 metų. Šiaip jei kalbėtumėm apie rusų laikus, tai Kulautuvos tuberkuliozinė sanatorija buvo laikoma ypač gera sanatorija. Joje buvo gydomi lignoniai nuo tuberkuliozės. Gydomi sanatorijoje ne tik vaikai, tačiau ir suaugę žmonės. Tik kitame korpuse. Kadangi aš visą laiką dirbau vaikų korpuse tai daugiau apie vaikų gydymą galėčiau papasakoti.

ne vien iš Kauno ar Kauno apskrities. Ligonių tais laikais sulaukdavo ir iš kitų miestų, bei miestelių.

Mūsų sanatorijoje vaikai gaudavo reabilitacinį gydymą. Jie ir toliau vartodavo vaistus, kurie buvo skirti. Kadangi sanatorijoje jie praleisdavo net kelis mėnesius, todėl sanatorijoje buvo ir mokytojai, kurie mokė vaikus. Vykdamo normalios pamokos kaip ir mokykloje. Mokytojų tuo metu dirbo apie dešimt. Taip pat vaikai turėdavo ir savo auklėtojus, kurie buvo atsakingi už vaikus. Žinoma jie prižiūrėdavo, kad vaikai ruošų pamokas, ilsėtųsi, eitų laiku miegoti, pavalgytų. Kadangi vaikai buvo įvairaus amžiaus, jiems reikėjo, kad būtų prižiūrimi. Ir tai, kaip ir sakiau, atliko auklėtojai.

Žinoma vaikai yra vaikai ir visokių atsitikimų ir nutikimų neišvengsi. Yra buvę tokių atvejų, kuomet vaikai pabėgdavo iš sanatorijų. Tačiau, ačiū Dievui, viskas baigdavosi gerai.

Galėčiau pasakyti tai, jog Kulautuvos sanatorija susilaukdavo nemažai dėmesio iš valdžios. Buvo ypač rūpinamasi Kulautuvos sanatorija. Finansavimo tuo metu tikrai netrūko. Mes buvome aprūpinti viskuo: vaistais, įranga, maistu, tuo metu gerai atlyginimais. Darbo tikrai netrūko. Dirbome sunkiai, nes ligonių buvo nemažai. Galbūt finansavimo sulaukdavo ir dėl to, jog Kulautuva yra ypač geroje vietoje. Ligonius čia supa geras pušyno oras, šalia teka Nemunas. Ligoniai čia galėdavo pailsėti nuo triukšmo, pakvėpuoti grynu oru. Žinoma tokia aplinka teigiamai veikė ligonio sveikata."

13 KAZIO SUTKAUS VASARNAMIS

Albina (g. 1936 m.): *„Būdama trejų metų jau gyvenau šioje sodyboje. Čia man ne tėvai buvo, o krikštatėviai, pavardė jų Klimanskiai. Gyvenau pas juos, nes mano šeima buvo didelė, devyni vaikai. Gimiau Jučionių kaime, šiuo metu tai Kulautuvos teritorija.*

Šalia esančiame name, padalintame į butus, apsisodavo keturios šeimos, vis tos pačios. Jis stovėdavo ištisus metus tuščias. Namų šeimininkai gyveno palėpėje, lipdavo aukštomis kopėčiomis. Tik verandoje buvo paliktas lentinis paprastas stalas ir du suolai, kad atvykusiems vasarą būtų kur pietauti ar nuo lietaus pasislėpti.

Sode kabėjo hamakas, ponios mėgo jame gulėti. Joms patarnaudavo viena arba dvi tarnaitės. Vyras atvažiuodavo tik savaitgaliais. Visi vaikai buvo storuliukai, „nupenėti“. Man labai išliko atmintis – žydų rankų plovimo ritualas. Muilina ir muilina rankas, o po to eina niekur neprisiliesdami valgyti.

Mane taip pat kviesdavo prie stalo. Buvau kaimo mergaitė, visada norinti valgyti. Aš jiems buvau pavyzdys, kaip reikia valgyti su apetitu. Sakydavo, pažiūrėkit vaikai, kaip šita mergaitė valgo ir jūs taip valgykit. Aš tokių gardumynų ten ragaudavau! Patiko saldus patiekalas, verdamas meduje – „teigeliai“, motinėlė man virdavo pagal jų receptą, pamenu ir jų „macus“. Dažniausiai valgydavo vištienos patiekalus – troškindavo, kepėdavo, šaltus užkandžius gamino, vyniotinius. Berods penktadienį būdavo košerinė diena. Labai svarbi jiems. Produktus pirkdavo iš vietinių ūkininkų. Jiems buvo labai patogiu – persikeldavo per Nemuną valtėmis ir prekiaudavo turgelyje priešais mūsų namus, Žemaitės gatvėje (anksčiau - Antrojoje). Moterys viską pardavinėdavo, didžiausiuose krepšiuose atveždavo pieną, kiaušinius, vištieną, daržoves ir uogas. Žydės labai įdėmiai apžiūrėdavo produktus. Vištas

man nupirktų. Skaniausias jų gaminamas desertas – „kogel mogel“, plaktas kiaušinis su cukrumi. Vaikščiodavom su žydukais po kiemą, visi turėdavom savo puodelius ir sukdavom tą kiaušinį, trindavom kol būdavo balta. Taip buteliuose platdavom ir grietinėlę, kol sviestu pavirsdavo.

Žydų vaikai buvo šeimos altoriai, niekada jų nebausdavo, prie visų vaikų nebardavo, ugdė asmenybės nuo mažens. Mamos labai prižiūrėjo jų mitybą. Motinėlė stebėdavosi, kad juos net naktį keldavo valgyti. Ponios į save ne tiek dėmesio kreipdavo. Jos prižiūrėdavo vaikus ir tarnaites, kad gerai tvarkytų, valgyt pagamintų. Moterys pasipuošdavo tik kada jų vyrai šeštadieniais atvažiuodavo, šukuosenas pasidarydavo, gražesnius batelius avėdavo. Kiekvieną dieną vaikščiodavo su atlasiniais chalatais. Gal todėl mane dirbančią ūkio darbus pamatęs žydas labai stebėjosi, sakė, kad man vyrą batsiuvį suras ir galėsiu vaikščioti kaip tikra ponija.

Pamenu, Kulautuva visa vasarą buvo labai gyva, gyvenimas virte virė, visi klegėjo, šurmuliavo. Žydai atvykdavo vos atšilus orams. Kartais net balandžio mėnesio pabaigoje. Rankpinigius už nuomą šeiminkams sumokėdavo dar vasarį. Vietiniai iš kambarių nuomos gyveno ištisus metus, viskam užteko. Daugiausiai jų atvažiuodavo iš Kauno. Pokariu jau ir lietuvių daugiau atvažiuodavo. Žydai gerai mokėdavo, turtingi buvo. Rinkosi geras vietas poilsiui, prie Nemuno, gražesnėse pamiškėse. Visi puikiai kalbėdavo lietuviškai, gal tik su akcentu.

Jiems labai patiko, kad Kulautuvoje buvo daug paukščių. Pamenu, vienas žydelis sėdi ir klausia mūsų, iš kur tas paukštelis žino jo vardą? Jis visą laiką sako – „hici hici hici“. Mes krisdavom iš juoko.

Didžiausią laiko dalį žydų poilsiautojai leisdavo prie savo vilų. Sueina visa grupelė ir garsiai šneka, juokiasi, visada labai geros nuotaikos, žaidžia kortomis, dėlioja domino. Mėgo visi eiti į pliažą. Ten buvo persirengimo kabinos, vadinom būdelėm. Manęs mamelė neleisdavo maudytis, bet ten buvo labai daug žmonių. Vakare eidavome upėje skalauti skalbinius, labai švarus vanduo buvo. Rinkom Nemune kriaukles – geldeles, virdavom ir šerdavom jomis kiaušes. Visose sodybose žmonės augindavo gyvulius, tik pamiškėse ganyti nebuvo galima, gal dėl vasarotojų tokia tvarka."

14

KULAUTUVOS MOKYKLA (BUV. ŽYDŲ DRAUGIJOS „JEŠURUN“ MOKINIAMS IR SEMINARISTAMS POILSIO NAMAI)

Elvyra: „Auganti mokykla talpinosi dviejų aukštų mediniame pastate. Pats galinis Kulautuvos pastatas. Vėliau iš kieme esančio lentinio pastato buvo įrūšta salė. Ten vykdavo kūno kultūros pamokos ir kiti renginiai. Mokiniai atvykdavo ir iš tolimų kaimų bei užnemunės, todėl netoli mokyklos buvo ir bendrabutis.“

Pavasario potvynių metu mokyklos pastatas, kaip ir visa Kranto gatvė, buvo užliejamas vandens. 1958 metais didžiulis potvynis vėl apšėmė mokyklą. Mums rūpėjo abiturų egzaminai. Taigi, į konsultacijas mus, vienuoliktokus, kasdien atplukdydavo valtimi iki klasės lango. Pro jį ir patekdavom vidun. Kitų klasių mokiniai potvynio metu buvo paleidžiami atostogų. Antrame aukšte glausdavosi aplinkinių namų gyventojai.

Pati mokykla, nors ir pilkoka iš išorės ir ankšta, bet buvo labai gyvybinga, veikli. Čia pat, prie maudyklos, estradoje, vykdavo rajoninės Dainų šventės, festivaliai, spartakiados, kuriose būtinai dalyvaudavome. Aktyvūs būdavome ne tik kaip dalyviai, bet ir tvarkydavome aplinką, ruošdavome aikštes, puošdavome jas laukdami svečių ir pačių švenčių. Jos ir šiandien likusios atminty nuostabios ir nepakartojamos.

Mokykloje vykdavo vakarėliai su menine pačių mokinių programėle. Budintys mokytojai organizuodavo įvairius atrakcijas. Šokdavome valsus, folkstrotus, tango, padisponą, mėgdavome polkas, ypač su „ragučiais“. Mokykloje veikė tautinių šokių būrelis, dramos

Albina (g. 1936 m.): „Po karo mokykloje vykdavo koncertai. Mano vienas brolis buvo storuliukas, tai net skelbime būdavo parašyta – vakarėlis, dalyvaus vyras storulis. Jau žinodavom, kad bus mūsų Jurgelis ir praves vakarą. Kurorto direkcijos viršininkui labai patiko vaiko drąsa, todėl net kostiumą užsakė. Jo sūnus buvo mano brolio bendraamžis, gaila, kad jam to kostiumo taip ir neteko dėvėti. Pastatas buvo statytas ne kaip mokykla, o žydų vaikų vasaros kolonija. Antrame aukšte didelėje salėje ten ir vykdavo koncertai. Pamenu, nes mokyklą pradėjau lankyti šešerių. Tėvai anksčiau leido, nes buvau labai aukšta.“

15

TILTAS PER NERĖPOS UPĖLĮ

Albina (g. 1936 m.): „Kulautuvoje per Nerėpos buvo medinis tiltelis. Jo apačioje – šventasis šulinėlis, nedidelis, mažesnis už šulinio rentinį. Žmonės eidavo ten vandenį semti ir plaudavo akis, rankas, kojas, nešdavosi į namus juo gydytis. Pamenu eidavom apsiprausti prieš egzaminą ten. Tikėjome, kad jis gydo ir laimę neša.“

Laima: „Tėtė pasakojo, kad tarpukariu čia plaukdavo garlaivis. Upė buvo pagrindinis susisiektis su Kulautuva. Jis su draugais pasitikdavo atvykstančius žydus, padėdavo jiems lagaminus iškrauti, nunešdavo iki vasarnamių. Mano bobutė Marijona, tėtės mama taip pat dirbo pas žydus, tvarkydavo vasarnamius jiems. Pasakojo, kad jie labai ją vertino ir buvo dosnūs. Duodavo žąsį ir kitų produktų, visada sumokėdavo. Prastai gyveno kulautuviečiai tuo metu, panemunėje žemės nėra derlingos...”

Vincas: „Kulautuvoj buvo didelis pliažas, iki salos. Laivai plaukiojo. Beveik kiekvieną valandą kursuodavo Kęstutis, Liūtas... Nuvažiuodavom taip į Kauną iki Vytauto bažnyčios per valandą. Buvo pliaže ir kelios persirengimo būdelės. Prižiūrėjo Nemuną prieš karą, išpindavo iš karklų tinlus krantams, akmenų atveždavo, gilindavo vagą.

Smetonos laikais atvažiuodavo daug žydų. Jie statėsi čia parduotuves, nedidukes tokias, medines. Prekyba vyko intensyviau, nei dabar. Apskritai gyvenimas Kulautuvoj buvo aktyvus, daug žmonių atvažiuodavo.”

Jadvyga (g. 1920 m.): „Pliažas buvo labai prižiūrėtas, visada pilnas. Stovėjo ten persirengimo būdelės. Vasarą tai visada pilna žmonių būdavo. Bet būdavo, kad ir žiemą ir pavasarį, rudenį atvažiuodavo savaitgaliais ponai su draugais. Linksmindavosi jie čia visi. O po savaitgalio namo išvažiuodavo.”

Albina (g. 1936 m.): „Prisimenu Kulautuvą tarpukariu, nors tuo metu man ir buvo vos trys metai. Kulautuva buvo ypatingai gausiai lankoma žydų. Jie atvykdavo su baldais – lovomis, stalais, minkštasuoliais ir kitu inventoriumi ir didžiąją dalį palikdavo, nes žinojo, kad kitais metais vėl sugrįš. Tiesa, po karo atvyko pasiimti čia paliktų daiktų – riešutmedžio baldų, knygų... Duodavo už saugojimą vietiniams pinigų, sakydavo, kad jiems tai brangūs daiktai ir jie juos restauruos. Tarpukariu viską atgabendavo sunkvežimiais, neretai ir vežimais pakinkytais arkliais. Patys atvažiuodavo ir su anglimis kūrenamais garlaiviais, atplaukdavo iš Kauno per dvi valandas. Garlaiviai plaukdavo toliau net iki Jurbarko ir Smalininkų. Išlipdavo prieplaukoje poniutės plevenančiom suknelėm. Man kaip vaikui labai patikdavo jomis grožėtis. Garlaiviais į Kulautuvą atvykdavo ir ekskursijos. Visi vaikščiodavo po mišką, moterys labai mėgo skinti ramunes, grįždavo į garlaivį nešinos didelių puokščių.”

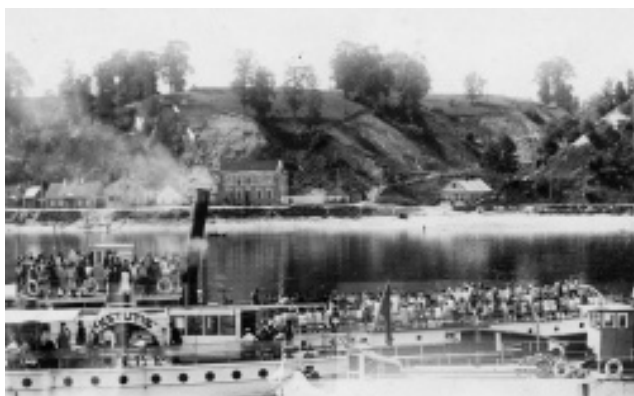
Danguolė (g. 1934 m.): „Į Kulautuvą atsikėliau gyventi 1974 metais. Mokiausi šalia, Mozūrišių mokykloje, po karo – Kulautuvos, mokykloje. Atsimenu, kad čia buvo kurortas. Atveždavo ledus per šventes. Įspausdavo į formą tokią, laukdavo ilga eilė. Būdavo ir

Bet aš neturėjau pramogų, daug dirbau."

Mečislovas (g. 1923 m.): *„Vasarą prie Nemuno plažė daug žmonių susirinkdavo. Daugiausia tai visokie valdžios atstovai, karininkai, menininkai, dainininkai. Kaip sakoma inteligentija. Nu atrodydavo, kaip turtingi žmonės."*

Ona (g. 1921 m.): *„Taip pat mėgo žmonės palei Nemuną vaikščioti. Nes labai jau graži gamta buvo. Matosi Nemuno krantas, taip pat Zapyškio bažnyčia. Tai va tai žmonės ir traukė. Aišku, labai jau jiems tas plažas patiko prie Nemuno. Tais laikais tvarkingas jis labai buvo. Prižiūrėtas. Suolai tokie gražūs stovėjo."*

17 KURORTO DIREKCIJOS PASTATAS (BUV. TUBERKULIOZĖS ADMINISTRACIJA)

